

מוסדות
**דרבי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי **אשר וייט שליט"א**

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

בני בינה ימי שמונה קבעו שיר זרננים

הלכה

חרואה נר חנוכה

פרשת וישב תשפ"ג

שנה כ"ד - קובץ ח' [תתכ"ט]

יד"לע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: info@minchasasher.com

סימן טוב ומזל טוב יהא לנו ולכל ישראל

ברגשי גיל ושמחה משגרים אנו ברכת מזלא טבא
קדם מוריננו ורבינו מורה דרכינו ומאיר נתיבותינו
כבוד רבינו מרן הגאב"ד שליט"א

לרגל השמחה במעוננו

בשמחת היכנס נכדו לנועם עול תורה ומצוות

הבחור הבר מצווה ישראל אריה סגל ני"ו

בן לחתנו חביבו הרה"ג רבי משה אהרן שליט"א

ראש כולל למצויינים בשכונת רמות ג'

ויה"ר שיזכה רבינו מרן שליט"א

לראות רוב נחת דקדושה מכל יו"ח

ויתקיים בו דברי הנביא (ישעיהו ג' י')

"אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו"

עדי נזכה לביאת גואל צדק בב"א

המברכים מכל לב

הנהלת המוסדות

רבנן ותלמידהון

מכון מנחת אשר

להפצת תורתו של מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

מודעה רבה לאורייתא

בשמחה רבה אנו שמחים להודיע לרבנן ותלמידיהון דורשי ה' מבקשי ההלכה

שזכינו להוציא לאור במהדורה מחודשת את הקונטרס

"מנחת אשר"

לקט תשובות ופסקי הלכה

בהלכות חנוכה

כמו כן שמחים אנו להודיע שניתן להשיג שוב את הספר

מנחת אשר – הידושי תורה על המועדים – חלק שני

* חנוכה * פורים * צומות *

וכן ניתן להשיג את הספר

מנחת אשר – שיחות על המועדים – חלק שני

* חנוכה * ט"ו בשבט * פורים קטן * ד' פרשיות * פורים * בין המצרים * תשעה באב *

ניתן להשיגן בכל לילה בשיעורי מרן שליט"א

לפרטים נוספים ניתן לפנות למשרדי המוסדות - רח' אהרון אשכולי 109, טל: 02-5022106

בברכת התורה

הנהלת המכון

פרשת וישב

הרואה נר חנוכה

"ורב ירמיה אמר הרואה נר של חנוכה צריך לברך, אמר רב יהודה יום ראשון הרואה מברך ב' ומדליק מברך ג', מכאן ואילך מדליק מברך שתים ורואה מברך אחת" (שבת כ"ג ע"א).

א

שאלות רבות ושיטות רבות מצינו בברכה זו, ואבאר סוגיה זו לפי קט שכלי בס"ד.

הנה ג' דרכים יש לכאורה בהבנת ברכה הרואה.

א. ברכה זו על מצוות ההדלקה היא. אף שברכה זו ברכת השבח היא במהותה וניסוחה, מ"מ אפשר שסיבת חיובה עצם ההדלקה (ובמק"א דנתי כיוצ"ב בברכת שהחיינו על המצוות אם סיבתה שמחת המצוה שהרי חזינן דאין מברכין אלא על מצוה שיש בה שמחה, או שמא סיבתה עצם המצוה. ומדברי הפמ"ג והמ"ב סי' תרצ"ב דאין השומע יוצא בברכת הזמן על מצוות משלוח מנות ומתנות לאביונים כאשר המברך כיוון למצות מגילה בלבד משמע דהברכה על עצם המצוה היא, דאילו היה מברך על שמחת המצוה נראה פשוט דהמברך על כלים חדשים מוציא חבירו שצריך לברך על פרי חדש כיון ששתי הברכות על שמחת החידוש המה. וכך נראה דאם שתי הברכות על שמחת המצוה הם, מסתבר דיוצא אף אם חבירו מברך על מצוה אחרת. (אמנם רעק"א בסי' רי"ט הביא מספר אורים גדולים דהמברך הגומל על שיצא מבית האסורים אינו מוציא חולה שנתרפא, וצ"ע בטעם הדבר ואכמ"ל). ולדרך זו דהברכה היא על מצוות ההדלקה צ"ל דתקנה מיוחדת תיקנו דאף הרואה יכול לברך אף שאין הראיה עיקר המצוה. ואפשר דיש מצוה מסויימת אף בראיית הנר משום פרסומי ניסא וכמבואר בסי' תרע"ז ס"ג ומשו"כ אף הרואה מברך.

ב. ברכה זו לעולם על עצם הראיה היא ואף כשמברך בשעת ההדלקה עצם הברכה על הראיה היא, אלא שתיקנו לסדרן על הנר כדרך שמצינו בסוכה מ"ו ע"א שמסדר את הברכות כולן על הכוס. ונפ"מ בין שתי דרכים אלה, סומא המדליק אם מברך שעשה

הרואה נר חנוכה

נסים, דאם על מצות ההדלקה הוא מברך גם סומא מברך, אבל אם אינו מברך אלא על הראיה אין הסומא מברך כיון שאינו רואה.

ג. הברכה על הזמן היא דכשם שמברך כשהוא רואה מקום שנעשו נסים לאבותינו כך מברך על זמן שנעשו בו נסים, אלא שלכתחלה אמרו שיברך בשעת ההדלקה או הראיה. ונראה דלכל אחד מדרכי הבנה אלה יש בית אב בדברי רבותינו הראשונים ובמחלוקת הם שנויים, כמבואר לקמן.

ב

הנה נחלקו הראשונים והפוסקים מי מברך ברכת הרואה, ויש בזה שש שיטות.

א. הרואה שאינו מדליק מברך אבל מי שעתיד להדליק בביתו לא יברך על הראיה שלפניו כן. כ"כ בשו"ע סי' תרע"ו ס"ג וזו שיטת הרשב"א, ודעה אחת בריטב"א. שיטה זו יסודה דעיקר הברכה על ההדלקה היא אלא שתקנו לברך גם על הראיה וכיון שהוא עתיד להדליק מוטב לברך על עיקר המצוה ואינו מברך על הראיה, ואף דאין מעבירין על המצוות "לברך על ההדלקה עדיף טפי" כ"כ הריטב"א.

ב. מי שעדיין לא הדליק אף שעתיד להדליק מברך כ"כ רש"י בשם רבי יעקב וכ"ה בריטב"א (סוכה מ"ו ע"א) ואף שעתיד הוא להדליק מ"מ אין מעבירין על המצוות, וכ"כ הב"ח בסי' תרע"ו.

שיטה זו יסודה דלעולם ברכת הרואה היא ועל הראיה הוא מברך ואף דלכתחלה מסדרו על הנר בשעת ההדלקה מ"מ אין מעבירים על המצוות, אבל להבנה הנ"ל באות א' מי שמדליק לא תקנו לו כלל לברך על הראיה וממילא לא שייך אין מעבירין על המצוות.

ג. רשות בידו ומה שירצה יעשה, יברך על הראיה דאין מעבירין על המצוות או על ההדלקה דהכי עדיף לכתחלה כ"כ בספר המנהיג סימן קי"ט. גם שיטה זו סוברת דהברכה אחת היא ועיקרה על הראיה אלא דכנגד אין מעבירין על המצוות יש צד דלכתחלה עדיף טפי לברך כדרך שתקנו חז"ל.

ד. י"א בריטב"א ומאירי שם דמברך פעמיים. א. בשעת הראיה ושוב שנית בשעת ההדלקה. ולכאורה ס"ל דשני דינים יש בברכה זו ושתי סיבות מחייבות בה, גם ראיה

הרואה נר חנוכה

וגם הדלקה. ולכן אף כשכבר בירך על הראיה חוזר ומברך על ההדלקה. (אך נראה פשוט לשיטתו דאם כבר בירך על ההדלקה לא יברך שוב על הראיה, דבכלל מאתיים מנה וכשבירך על ההדלקה גם הראיה בכלל).

ה. בשו"ת להרמב"ם סימן רכ"ב כתב "שאלה ומה יאמר אדוננו בדבר מי שהדליק נר חנוכה וברך עליו וחזר והדליק (נר) חנוכה אחר או ראהו, היחזור ויברך על הדלקתו או על ראיתו, וכן פעם אחר פעם, אם לאו.

תשובה בדבר הזה תלוי בכוונת המברך כמו בשאר הברכות, אם היתה כוונתו להדליק נרות הרבה זה אחר זה, ברכה אחת לכולם, ואם ברך והדליק ואחר כך נודמן לו נר אחר להדליק, יברך ברכות אחרות וכן אפילו נודמנו לו מאה זה אחר זה. וכך הדין בברכת הרואה".

ולכאורה מבואר דאפילו כבר בירך על ההדלקה חוזר ומברך על הראיה וזה חידוש גדול. ומשמע כן לכאורה בפירוש הראשון של רש"י בדף כ"ג ג ע"א ד"ה הרואה שכתב "העובר בשוק ורואה באחד ההצרות דולק ומצאתי בשם רבינו יצחק בן יהודה שאמר משום רבינו יעקב דלא הווקקה ברכה זו אלא למי שלא הדליק בביתו עדיין או ליושב בספינה", ומשמע לכאורה דלשיטה ראשונה מברך על הראיה אף שכבר הדליק וברך על ההדלקה. אך נראה יותר דכוונת רש"י להוסיף את פירוש הר"י בשם ר' יעקב על פירושו ואין כאן שני פירושים שונים ונקט עיקר דרך אם לא הדליק עדיין מברך על הראיה, ודו"ק.

אך בדברי הרמב"ם יש חידוש גדול שבעתיים, דהרואה וחוזר ורואה ג"כ חוזר ומברך, ושיטתו דכל ראה וראה מחייבת ואין אדם יוצא בו יד"ח בברכה אחת ביום.

ולכאורה סותר הרמב"ם את דבריו בפ"ג ה"ד מהלכות חנוכה "וכל הרואה אותה ולא בירך מברך שתים שעשה נסים לאבותינו ושהחיינו ובשאר הלילות המדליק מברך שתים והרואה מברך אחת שאין מברכין שהחיינו אלא בלילה הראשון" הרי שרק אם לא בירך עדיין מברך, וצ"ע.

ו. כתב המאירי (כ"ג ע"א) "מי שאין לו להדליק ואינו במקום שיהא אפשר לו לראות י"א שמברך לעצמו שעשה נסים וכו' והדברים נראין". ויסוד שיטה זו דעצם הזמן מחייב לברך אלא שנכון לברכו בשעת ההדלקה אם אפשר.

הרואה נר חנוכה

וכבר כתב הרמב"ן (ברכות נ"ד ע"ב, תורת האדם שער הסוף - ענין הרפואה) דצריך לברך ברכת "שעשה לי נס במקום הזה" בשם ומלכות ד"הרי ברכה שניה של מגילה ונר חנוכה ברכות הנס (נ"א השבח) הן ומברך אותן בשם ומלכות, ואין בין הרואה נר חנוכה לרואה מקום שנעשו נסים לאבותינו אלא שזו קבועה ביומה וזו תלויה במקום", הרי שגדר אחד למקום ולזמן שנעשה בו נס.

וכך מבואר גם בשאלות דר' אחאי גאון שאילתא כ"ו, עי"ש.

ז. בחידושי הר"ן שבת שם כתב "ועוד כתב הרא"ה ז"ל שאם היה שם בשעת ההדלקה ששמע מפי המברך כשרואה צריך לברך שהרי לא יצא ידי ברכה".

ולא הבנתי, דאם שמע הברכה ויצא בה איך יחזור ויברך, ומה זה שכתב "שהרי לא יצא ידי ברכה", וצ"ע.

ולכאורה פשוט דיש השמטה וטעות דפוס בדבריו, וצ"ל "שאם לא היה שם... ולא שמע מפי המברך", ודו"ק.

אך חיפשתי בחידושי הר"ן שי"ל מחדש בהגהות המו"ל, וראיתי שכל קטע זה שבחיה"ר הושמט מן הספר, ולא ידעתי מדוע.

ג

והנה אם הדליקו עליו בביתו גם בזה נחלקו הראשונים, הרשב"א הביא י"א דמברך על הראיה ודחה שיטה זו דלא מצינו היוצא במצוה וחוזר ומברך עלה. אך הריטב"א והמאירי נקטו לעיקר שמברך.

ולכאורה סברת הרשב"א תמוהה דאף שיצא במצוות הנר ע"י אנשי ביתו מ"מ לא יצא בברכת הראיה, ונראה דאזיל לשיטתו דברכה זו על מצות ההדלקה תוקנה והוי כברכת המצוה לענין זה, והמאירי לשיטתו דעיקרו ברכת השבח על הזמן ודו"ק בזה.

ועיין עוד בריטב"א ובמאירי שהביאו מחלוקת אם מברכים ברכה זו עובר לעשייתן או לאחר שהדליק כמו שאמרו "הרואה נ"ח מברך ואיך יברך לפני ראיתו". ושיטה זו מבוארת דלעולם ברכה זו על הראיה היא וז"פ.

הרואה נר חנוכה

ולשיטה הראשונה נראה לכאורה דס"ל דהוי כברכת המצוה דאף ברכה זו שעשה נסים וכו' מברך עובר לעשייתה על ההדלקה, אך לפי"ז צ"ע למה לא יחזור ויברך על הראיה, דהרי גם הראיה מחייבת ברכה.

וי"ל דלא תיקנו ברכה על הראיה אלא למי שלא בירך על ההדלקה, דעיקר ברכה זו על ההדלקה נתקנה ולא תיקנו ברכה לרואה אלא כשלא בירך על ההדלקה. והלא גדולה מזו ביארנו לעיל בדעת השו"ע דאף במי שעתידי להדליק לא תיקנו ברכת הרואה.

אך אפשר עוד דלדין שמברך ברכה זו לפני ההדלקה באמת נקטינן דהוי בעצם ברכה על הראיה אך מ"מ כשהוא מברך בשעת ההדלקה תיקנו לברך אף ברכה זו עובר לעשייתן אף דמברך על הראיה וכדרך שתקנו בברכת הזמן. וכך נראה מלשון המאירי שלא דחה שיטה זו לגמרי אלא כתב "ואיני רואה הכרח בכך", ומשמע שאינו חולק עליו ביסוד הדברים אלא דס"ל דמ"מ מסתבר שיברך עובר לעשייתן, ודו"ק.

ובאמת נראה דשאני ברכה זו משאר ברכות הראיה, דבכל ברכות הראיה אינו מברך אלא על מה שראו עיניו וללא ראות עינים אין כל סיבה וענין לברך עליו, משא"כ בברכה זו שהוא מברך על הניסים שנעשו בזמן הזה, אלא שתקנו לברך על הנר, וא"כ לא יפלא שמברך ברכה זו עובר לראיה ולא כשאר ברכות הראיה שאין מברכין עליו אלא לאחר שראה.

והנה יש לעיין לדין דקיי"ל שאינו מברך אא"כ אינו עתיד להדליק מה הדין כאשר לא היה עתיד להדליק משום שלא היו לו שמן ופתילות ובירך ברכת הרואה, ושוב נודמנו לו פתילות ושמנים וזוכה הוא לקיים מצוה זו כתיקונה, האם חוזר ומברך ברכת הרואה.

דמחד גיסא לא מצינו לדין שמברך פעמיים בלילה ברכה זו, אך מאידך גיסא כל עיקר יסוד שיטה זו ההנחה דעיקר הברכה תוקנה על ההדלקה ולא תיקנו ברכה על הראיה אלא למי שאינו מדליק, ומהאי טעמא מברכים אנו ברכה זו עובר לעשייתן כמבואר. וא"כ יש מקום לומר דאף שבירך על הראיה חוזר ומברך על ההדלקה.

אך באמת נראה טפי דכיון שכבר בירך ברכה זו אינו חוזר ומברך על ההדלקה.

הרואה נר חנוכה

ויש לעיין במי שהדליק ושכח לברך ברכה זו, האם יכול לחזור ולברך על הראיה. ולכאורה פשוט שאכן כך יעשה, אך באמת יש לעיין לפי דברי הרשב"א שלאחר שיצא יד"ח לא יחזור ויברך.

ונחלקו האחרונים בשאלה זו. בפמ"ג (סימן תרע"ו משב"ז סק"ד) כתב דהוי כאילו הדליקו עליו בביתו דכבר יצא ואינו מברך. אך בשו"ת רעק"א תנינא סימן י"ג כתב דודאי מברך על הראיה ואינו דומה להדליקו עליו בביתו דהוי כאילו הוא זה שהדליק ובירך משא"כ בשכח לברך. ולכאורה פשוט כדבריו וקשה להבין את שיטת הפמ"ג.

ובענין המדליק נר חנוכה מתי מברך ברכת הרואה, עובר לעשייתו או לאחריה, חידוש כתב בזה באבודרהם הלכות חנוכה בשם רבינו יונה דבכל לילה מברך להדליק ומדליק על הנרות ולפני שהוא מדליק את הנר האחרון שהוא הנר הנוסף של הלילה הנה מברך שעשה ניסים ונמצא ברכתו על תוספת הנס שבליילה הזה, ודפח"ח.

והנה המחבר לכאורה סתר דבריו בסוגיא זו. שהרי בסי' תרע"ו ס"ג כתב "מי שלא הדליק ואינו עתיד להדליק באותו הלילה וגם אין מדליקין עליו בתוך ביתו כשרואה נר חנוכה מברך שעשה ניסים ובליל הראשון מברך גם שהחיינו ואם אח"כ בליל ב' או ג' בא להדליק אינו חוזר ומברך שהחיינו". הרי דרק מי שאינו עתיד להדליק מברך. אך בסי' תרע"ז ס"ג כתב "י"א אע"פ שמדליקין עליו בתוך ביתו אם הוא במקום שאין בו ישראל מדליק בברכות, הגה כי חייב לראות הנרות וכן נוהגין ואפי' אם הוא אצל יהודים ורואה הנרות אם רוצה להחמיר על עצמו ולהדליק בפני עצמו מדליק ומברך עליהם וכן נוהגין". וכבר כתה המשנ"ב בס"ק י"ד שהאחרונים נתקשו בדבריו. ונקט דאכן השו"ע סתר דבריו ולהלכה לא יברך, עי"ש. אך בשעה"צ ס"ק כ"א הביא מש"כ במאמר ליישב דכיון דמצוה לראות נ"ח משום פרסומי ניסא, אם הוא במקום שאין ישראל מדליקין חייב הוא להדליק כדי לראות, וכיון שחייב להדליק חייב גם בברכות הנר, ולענ"ד מסתבר כדבריו, ודו"ק.

ד

למה תיקנו ברכה זו רק בנר חנוכה

הנה התוס' בסוכה מ"ו ע"א הקשו למה תיקנו ברכת הרואה רק בנ"ח ולא במצוות אחרות כגון סוכה ולולב ותירצו בשני דרכים: א. דיש בנ"א שאין להם בית להדליק בו.

הרואה נר חנוכה

ב. משום חביבות הנס. וכתבו נפק"מ בין התירושים במזוזה דאם משום בנ"א שאין להם בית גם במזוזה קשה למה לא מצינו ברכה זו ואם משום חביבות הנס מובן למה אין לברך במזוזה.

וכל דבריהם תמוהים לכאורה, וכי איזה ברכה יברכו על ראיית המזוזה וכי יברכו "שעשה נסים לאבותינו", ומה ענין מזוזה אצל הנס, ואף בסוכה ולולב יש לתמוה לכאורה אם יברך עליהם "שעשה נסים לאבותינו" דאף שחג הסוכות זכר ליציאת מצרים היא מ"מ מצוות אלה מן התורה הם וכבר כתבו התוס' (פסחים ק"ח ע"ב) דבמצוה של תורה לא אמרינן אף הן היו באותו הנס, ונראה ביאור דבריהם דכיון דלא דרשינן טעמא דקרא ולא בהכרח משום הנס באו (ובפרט מצוות לולב שאין לו קשר לנס ואינו זכר לנס כלל), ומ"מ במזוזה ודאי תימא לומר שיברך על הנס.

ומשום כן נראה מדברי התוס' גדר חדש בברכת הרואה, דאינה ברכה על הנס כלל אלא שתיקנו חכמים דמי שאינו יכול לקיים מצוה בעצמו יברך כאשר רואה מצוה זו מתקיימת ע"י אחרים, והברכה היא כעין ברכת הודאה על המצוה אלא שבחנוכה תיקנוהו על הנס כיון שכל מצוות חנוכה הודאה על הנס ופרסומי ניסא, אבל גדר הברכה וסיבתה ראית המצוה כשהיא מקויימת ע"י אחרים. ויובן לפי"ז מה ענין ברכה זו בלולב ומזוזה (בנוסח הודאה על המצוה).

ובאמת נראה עוד בגדר תקנה זו דברכת הרואה שתיקנו שהרואה יברך מעין ברכת המקיים את המצוה. ובנ"ח שהמדליק מברך שעשה נסים כך מברך גם הרואה ובשאר המצוות יברך הרואה "על מצות", ואין זה פלא כלל דהלא ברכת המצוות דרבנן והן הם אשר תיקנו שגם הרואה יברך בנ"ח. וביותר נראה כן לפי"ד הדרכי משה סי' ח' דהלובש טלית קטן שאין בו שיעור יברך "על מצות ציצית" ולא "להתעטף" הרי ד"על מצות" משמעה הודאה על המצוה אף שאינו מקיימה בשלימות, סו"ד נראה בקושית התוס' דהיה מקום לברך על מצות בכל המצוות בראייתן, ודו"ק.

וראיתי בספר האגודה (מסכת סוכה אות מ"ב) שדן אף הוא בקושיא זו והקשה למה לא תיקנו ברכת הרואה בתפילין ותירץ דלא תיקנו כן אלא בנר חנוכה משום שהוא "עשוי לאורה", וצ"ב בכונתו.

ונראה דכיון שכל ענין נ"ח פרסומי ניסא הוא, הרי שלא תיקנו להדליק אלא כדי שיראו את הנס ויתפרסם הנס, ומשו"כ יש לברך על הראיה, דאף שאין הראיה מצוה

הרואה נר חנוכה

ממש, דודאי יש בו ממהות המצוה ותכליתה ומשו"כ תיקנו לברך עליה משא"כ בשאר מצוות שאין כל מצוה לראותן.

תדע לך דראיית נ"ח יש בו מצוה שהרי כתב הרמב"ן (פסחים ז' ע"א) דאף דנ"ח אפשר לקיימה ע"י שליח מ"מ מברך להדליק ולא על הדלקת, משום שהרואה נ"ח צריך לברך. ונלאו כל חכמי לב להבין מה ענין זה אצל זה. ונראה ברור בכונתו, דבמה שתיקנו לברך על הראיה מוכח דיש מצוה לראות נ"ח, ואין אדם רואה ע"י שליח, דו"ק בעומקן של דברים.

הרואה נר חנוכה

ב

מצות הראיה ודין סומא בנר חנוכה

הנה נחלקו האחרונים לגבי סומא בנר חנוכה. המגן אברהם (תרע"ה סק"ג) הביא מתשובות מהרש"ל (סימן ע"ו) דסומא חייב להדליק נר חנוכה כשם שחייב בכל המצוות, וכ"כ בבאה"ט, ומפשטות דבריהם למדנו דצריך אף לברך.

אך בשערי תשובה (שם סק"ג) הביא ממזור וקציעה שלא יברך וק"ו שאינו מוציא אחרים, וכך הביא גם המשנ"ב (סק"ט). ועיינתי במזור וקציעה וראיתי שכתב שסומא אינו מברך שהרי אמרו "הרואה נר חנוכה צריך לברך". והמשנ"ב סתם כדברי המו"ק ושע"ת דאכן סומא לא יברך.

ויש לעיין בדבריהם, דהתינח בברכת הרואה דאם אינו רואה כיצד מברך אבל למה לא יברך ברכת המצוה על עצם ההדלקה כיון שחייב בכל מצוות התורה, ולמה לא יהיה הסומא חייב לעשות פרסומי ניסא לאחרים וכסברת המהרש"ל הפשוטה שהביא המג"א. והמו"ק חכך בזה ולא כתב כל סברא ברורה.

וכך בערוך השלחן חכך בזה וכתב (שם ס"ה):

"ויש מי שמגמגם ואומר שסומא לא יברך ונכון לעשות כן כיון דעיקר הפרסומי ניסא היא הראייה והוא אינו רואה ולכן נכון בכל האפשר שיתרחק הסומא מלברך".

וגם דבריו נראין כדברי נביאות וגם מסקנתו אינה נחרצת בכותבו שיש לסומא להתרחק בכל האפשר מלברך על נ"ח.

ואי בדידי תליא כבר גליתי דעתי דיש מקום לדון שסומא אף יברך ברכת הרואה לשיטת הרשב"א שהלכה כמותו, דעיקר ברכה זו אף היא על הדלקת נ"ח תוקנה אלא שאמרו דאף מי שאינו מדליק מ"מ יכול לברך על הראיה, עיין במנחת אשר מועדים (ח"ב סימן י"ב) מה שביארתי בשאלה אם מי שעתיד להדליק בביתו אם יברך על הראיה לפני כן, ובמה שדנו האחרונים במה שנראה כסתירה בדברי השו"ע (תרע"ו סעיף ג' – תרע"ז סעיף ג'), במי שמדליקין עליו בתוך ביתו אם מברך.

והנראה בזה דבאמת יש סברא לומר דסומא לא יברך על ההדלקה, לפי המבואר בדברי הרמ"א (תרע"ז ס"ג) דחייב אדם לראות נר חנוכה, ומקורו בדברי המרדכי (שבת

הרואה נר חנוכה

סימן רס"ז) דמי שנמצא במקום שאין בידו להדליק וגם אינו רואה נ"ח חייב להדליק בברכה כי חייב לראות נ"ח וממילא חייב אף לברך.

ולמדנו מעומק דבריהם שאין זו מעלה בעלמא בדרך סגולה שיראה נ"ח אלא מצוה גמורה ואף חובה, וכפשטות לשונם, שהרי משום שחייב לראות קבעו הלכה דאף שיוצא יד"ח במה שמדליקין עליו בתוך ביתו, כל שאין בידו לראות אינו יוצא ידי חובתו וחייב הוא בעיקר מצות הדלקת נ"ח שהרי מברך על ההדלקה ואילולי מדובר בעיקר מצות הדלקת נ"ח כיצד יברך.

ומוכח מדבריהם דמצות הראיה בנ"ח מעיקר דין נ"ח ולא מעלה וסגולה בלבד.

וכך נראה לכאורה מדברי הרמב"ן (פסחים ז' ע"א) שכתב לבאר למה מברך להדליק נ"ח ולא על מצות דהלא יכול לקיים מצוה זו ע"י שליח וכל שיכול לקיימו ע"י שליח מברך על, וכתב:

"ועוד כיון שהרואה נמי מברך ומצוה לראות משום פרסומי ניסא קבעוה בלמ"ד".

הרי לן שקבעו נוסח הברכה דהדלקת נ"ח משום המצוה לראות נ"ח.

ולכאורה יש לתהות בדבריהם במה שלא מצינו בגמ' דחובה או אף מצוה לראות נ"ח, וצ"ל דכיון דבדרך הטבע כל המדליק רואה את הנרות שהדליק לא ראו כל צורך לומר ולהדגיש שמצוה לראות, וביותר נראה דכל מהות מצות נ"ח בראיה היא ונצוונו להדליק כדי שהנרות יראו ואם לא יראו את הנרות מה חפץ יש בהדלקתן, ודבר זה פשוט היה בעיניהם עד שלא ראו כל צורך לפרשו.

ודבר זה דומה קצת למה שכתבתי במק"א (מנחת אשר מועדים ח"ב סימן ג') לגבי מצות שופר לשיטת ר"ת שנצטוונו לתקוע כדי לשמוע, וכמו"כ נצטוונו להדליק כדי לראות, אך אין זה דומה ממש, דלגבי שופר אין השמיעה אלא חובת היחיד, משא"כ בנ"ח שתכלית ההדלקה פרסומי ניסא לרבים, וי"ל בזה טובא.

ומ"מ נראה לאחר כל הנ"ל דאכן יש מקום לומר דסומא שאינו בראיה פטור לגמרי מנר חנוכה כיון שכל עיקר פרסומי ניסא תלוי בראיה. אך עדיין אני אומר אי בדידי תליא מילתא הו"א דאף סומא שאינו יכול לראות חייב להדליק בברכה, דסוף דבר מצות

הרואה נר חנוכה

חכמים להדליק נ"ח כדי לפרסם הנס, ואף מי שאינו בראיה מהי"ת לפוטרו ממצות ההדלקה.

ומענין לענין חידוש עצום כתב החות יאיר בספרו מקור חיים (תרע"ב):

"נ"ל דעיקר מצוה הוא שיהיה המדליק אצל הנרות חצי שעה לראות אותם לשמוח בהם, כי הם ג"כ זכר לשמחה שהיו מדליקין אחר הנס כמ"ש והדליקו נרות בחצרות קדשך, שנ"ל שלא ר"ל הדלקת מגורה בדרך נס, שא"כ העיקר חסר מן הסיפור בעל הניסים, והכי משמע מ"ש אין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם, ולכן הרואה ג"כ מברך, ולא סגי שידליק וילך לו למקום אחר".

הרי דגם גאון זה נקט דמעיקרי המצוה היא הראיה, אלא שביאר זאת בדרכו המיוחדת, דו"ק בכ"ז.

ב

והנה לכאורה סתר הרמב"ן דבריו בשאלה זו, דמחד גיסא כתב במס' פסחים דמברך להדליק משום שא"א לעשותו ע"י שליח דצריך לראות את הנר, ומאידך כתב במס' ברכות (נ"ד) דברכה זו על הזמן מברכים ולמד מברכה זו שמברכים על מקום שנעשה לו נס בשם ומלכות, וכתבתי במק"א לבאר בדרכו את שיטת הי"א שבמאירי שאף מי שאינו לא מדליק ולא רואה מברך.

אך באמת נראה שלמדנו מדברי הרמב"ן דמהות הברכה משום הזמן היא אין כל הכרח דהרמב"ן ס"ל כשיטת המאירי דאכן מברך אף שאינו רואה.

אך בר מן דין נראה דאף אם אכן מברך ללא ראיה, מ"מ אפשר דמצוה לראות נר חנוכה, ואין ראית נ"ח כדי לברך אלא משום פרסומי ניסא כמבואר. וכ"ז פשוט מאוד.

ג

ביישוב סתירת המחבר במי שמדליקין עליו בביתו

והנה כתב השו"ע (תרע"ו ס"ג):

"מי שלא הדליק ואינו עתיד להדליק באותו הלילה, וגם אין מדליקין עליו בתוך ביתו, כשרואה נר חנוכה מברך שעשה נסים, ובליל ראשון מברך גם שהחיינו, ואם אח"כ בליל ב' או ג' בא להדליק אינו חוזר ומברך שהחיינו".

הרואה נר חנוכה

ועוד איתא בשו"ע (תרע"ז ס"ג):

"יש אומרים שאע"פ שמדליקין עליו בתוך ביתו, אם הוא במקום שאין בו ישראל מדליק בברכות. הגה: כי חייב לראות הנרות (מרדכי), וכן נוהגין. ואפי' אם הוא אצל יהודים ורואה הנרות, אם רוצה להחמיר על עצמו ולהדליק בפני עצמו, מדליק ומברך עליהם, וכן נוהגין".

ונתקשו האחרונים שלכאורה דבריו נראין כסותרים זה את זה.

ובמשנה ברורה (תרע"ז ס"ק י"ד) כתב דאכן שני סעיפים אלה סותרים זא"ז ובסי' תרע"ז הביא את שיטת המרדכי ובסי' תרע"ו פסק כשיטת שאר הראשונים ומשו"כ פסק דאין לברך על ההדלקה ולא כשיטת השו"ע והרמ"א שבסימן תרע"ז.

ועפר אני תחת כפות רגליו של המשנ"ב, אך לכאורה תימה היא לומר דהשו"ע סתר דבריו ושני סעיפים אלה שתי שיטות חלוקות המה, דא"כ הו"ל לשו"ע לצרף את שתי הסעיפים ולחברן והיו לאחדים בידו כדרכו בכל מקום לסתום כשיטה ראשונה ולהוסיף דיש חולק, והעובדה דשני סעיפים אלה בשני סימנים שונים נכתבו מוכיח דשני הלכות הנה ואין ביניהם סתירה. וגם תימה לפסוק נגד המבואר בסימן תרע"ז כאשר הרמ"א מסכים לשיטת השו"כ וכתב "וכן נוהגין".

והמשנ"ב בשעה"צ (שם ס"ק כ"א) הביא את דברי המאמר מרדכי (תרע"ז סק"ד) שאכן כתב ליישב את שתי הסעיפים שלא יסתרו זא"ז, דשאני הא דסימן תרע"ו דמיירי במי שמדליקין עליו בביתו ובמקום המצאו רואה הוא נרות חנוכה וא"כ אין עליו כל מצוה להדליק. אבל בסי' תרע"ז מיירי במי שאינו רואה כל נ"ח במקום המצאו, ומשו"כ מצוה עליו להדליק כדי לראות דחייב אדם לראות נ"ח וכיון שחייב להדליק חייב הוא גם לברך.

אלא שגם המאמר מרדכי כתב שהמחבר לא ברירא ליה סברא זו משו"כ כתב (בסימן תרע"ז) הלכה זו בשם י"א, עי"ש.

וכיון שגם המאמר כתב דהשו"ע לא פסיקא ליה הלכה זו חזר המשנ"ב על דעתו דלמעשה אין לברך על הדלקה זו ולא כדברי השו"ע והרמ"א.

הרואה נר חנוכה

ואחר בקשת המחילה מהגאונים הנ"ל, לענ"ד נראה דסברת המאמר מרדכי סברא ברורה היא ויש בה כדי ליישב ולבאר דעת הב"י ומהי"ת לומר דלא ברירא ליה סברא זו, ואם משום שכתב בשם י"א, תמה אני הלא ידוע לכל בר בי רב שכך דרך מרן השו"ע בכל מקום דכאשר הלכה מסויימת אין לה מקור מפורש בגמ' וברוב ראשונים ואין לה מקור אלא במיעוט ראשונים כתב הלכה זו בשם י"א אף אם דעתו לפסוק כוותיה בהחלט, וכך נראה גם בני"ד, דכיון דרוב הראשונים לא כתבו הלכה זו ואין לה מקור אלא בדברי המרדכי והארחות חיים, הביא בשו"ע כ"א אף אם הלכה פסוקה היא וכן נוהגין כמ"ש הרמ"א.

ונראה בעומק הדברים וביסודן דהראשונים נקטו בסברא דמה טעם יש לומר דאם מדליקין עליו בביתו ורואה נ"ח במקומו אינו מברך ברכת הרואה ואם מדליק כדי לראות מברך ברכה זו, ולכאורה זה משולל כל סברא, דכיון דסבירא לן במדליקין עליו בביתו דיוצא גם בברכת הרואה ואינו מברך על ראייתו, אף אם נאמר דצריך להדליק כדי לראות למה יברך ברכה הרואה.

אך באמת נראה לפני מה שביארתי במק"א (מנח"א על המועדים ח"ב סימן י"ב) בסברת הרשב"א דאם מדליקין עליו בבית אינו מברך ברכת הרואה, דס"ל דעיקר ברכה זו על ההדלקה תוקנה ועל המדליק היא רובצת, אלא שאמרו חכמים דאף הרואה מברך ברכה זו, וכך דעת השו"ע שפסק בזה כשיטת הרשב"א (סימן תרע"ו ס"ג), ולפי"ז יש סברא גדולה לומר דכיון שהוא נמצא במקום שאין ישראל ואינו רואה כל נ"ח חייב הוא להדליק כדי לקיים מצות הראיה, ממילא חייב לברך את שתי הברכות, ולא רק ברכת המצוה להדליק נר של חנוכה אלא אף ברכת הרואה דם ברכה זו מוטלת על המדליק נר חנוכה, וכיון דחייב להדליק ממילא חייב לברך את הברכות שהטילו חכמים על המדליק נ"ח.

ודו"ק בכ"ז כי נכון הוא.

ג

מתי יש לברך שעשה ניסים בשעת ההדלקה

כבוד ידי"נ ויקירי

הרה"ג ר' אליעזר ובר הי"ו

מרבין תורה לעדרים

הנני באשר שאל לדעתי במנהג אביו ז"ל שבלילה הראשון של חנוכה בירך את שלשת הברכות עובר לעשייתן לפני הדלקת הנר, אך מלילה השני ואילך בירך ברכת המצוה לפני ההדלקה וברכת שעשה ניסים לאחר הדלקת נר ראשון ולפני הדלקת הנרות הנוספים, ושאלת האם מנהג ראוי ונכון הוא.

והנני לבאר בזה את הנראה לענ"ד כבקשתו.

ככל הנראה נהג אביך היקר בדרך זו בעקבות רבותיו ובית המדרש שממנו ינק. דרך זו מצינו בספריהם של תלמידיו של הגרי"ד סולובייציק מבוסטון. בספר הררי קדם להגרי"מ שורקין (ח"א סימן קע"ה) הביא בשמו שכך נהג הגר"ח מבריסק, ובספר נפש הרב להגר"צ שכטר (עמוד רכ"ד) ייחס מנהג זה לבן הגר"ח הגאון ר' משה.

ויסוד הדברים כמעין פשרה בין מש"כ ופסק הרמ"א (סימן תרע"ו סעיף ב') בשם מהרי"ל (שו"ת סימן קמ"ה) "ויברך כל הברכות קודם שיתחיל להדליק". למה דמשמע במסכת סופרים (פ"כ ה"ו) שמברך את ברכת שעשה ניסים לאחר ההדלקה, וז"ל המס' סופרים:

"וכיצד מברכין. ביום ראשון, המדליק מברך שלש והרואה מברך שתיים. המדליק אומר, ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר, ואומר הנרות אלו אנו מדליקין על הישועות על הנסים ועל הנפלאות, אשר עשית לאבותינו על ידי כהניך הקדושים, כל שמונת ימי חנוכה הנרות האלו קודש, ואין לנו רשות להשתמש בהן אלא לראותן בלבד, כדי להודות לשמך על נפלאותיך ועל נסוך ועל ישועתיך, ברוך אתה ה' שהחיינו וקימנו וכו', ואומר שעשה ניסים לאבותינו. אלו למדליק, אבל לרואה, אינו אומר ביום ראשון אלא שתיים, שהחיינו ושעשה, מיכאן ואילך מברך המדליק להדליק ושעשה, ומתנה, והרואה אומר, שעשה ניסים".

הרואה נר חנוכה

וכדי ליישב את ההדורים נקטו כמעין פשרה, וביום הראשון בהכרח צריך לברך את כל הברכות עובר לעשייתם וכדברי הרמ"א, אך בשאר הימים מברכים את ברכת להדליק עובר לעשייתן, שהרי ברכת המצוה היא ואף לפי דברי המס' סופרים יש לברכה עובר להדלקה, אך ברכת שעשה נסים מברכים לאחר הדלקת נר ראשון לקיים את דברי המס' סופרים, אך לפני הדלקת שאר הנרות ומ"מ הוא עובר לעשייתן של שאר נרות ההדלקה, עי"ש.

אך לענ"ד מנהג זה תמוה, והוא לא כמר ולא כמר, וכבר דנו קמאי דקמאי בהא דמס' סופרים, וכבר מצינו בדברי הראשונים מנהגים שונים המושגתים על ברייתא זו, ואבאר:

א. הנה המהרי"ל שהוא מקור לדברי הרמ"א לאחר שכתב דצריך לברך את שלשת הברכות עובר להדלקה "כמו שעושין בקריאת מגילה ונטילת לולב דכולהו בעינן עובר לעשייתן", הוסיף וכתב "ומסכת סופרים איכא למימר דסבירא כמ"ד בירושלמי (ברכות פ"ט ה"ג, דף ס"ו ע"א) בשעת עשייתן, ואנו אין לנו אלא תלמוד דידן דעיקר, וכ"ש דאין מנהג פשוט לאמרה, והיאך נפסיק בטפל לבין העיקר".

הרי שאכן פירש שלדעת מס' סופרים, אומרים הנרות הללו לאחר הדלקת הנר ואח"כ אומרים שהחיינו ושעשה נסים, ופירש דמס' סופרים ס"ל כירושלמי שלא צריך לברך עובר לעשייתן אלא בשעת עשייתן, ואין הלכה כמותה.

ב. רבינו ירוחם (תולדות אדם וחוה נתיב ט' ח"א) כתב:

"המדליק נר חנוכה חייב לברך ג' ברכות ואלו הן, להדליק נר חנוכה ושעשה נסים ושהחיינו. אלו הג' ברכות מברך ביום ראשון ומיום ראשון ואילך אינו מברך רק ב' להדליק ושעשה נסים. וכתב הר' יונה שבליל ראשון מברך שלשתן קודם ההדלקה דכל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן ובליל שני מברך קודם ההדלקה להדליק, ושעשה נסים אחר הדלקת נר ראשון קודם שידליק נר שני שהוא נס אותו היום וכן בליל ג' קודם שידליק נר ג' וכן בד' וכן בכלם ע"כ ולא ראיתי שנוהגין כן".

ובאבודרהם (הל' חנוכה) כתב ממש כדרכו בשם רבינו יונה, אך בסוף דבריו הביא את דברי המס' סופרים "אחר שהדליק אומר הנרות הללו... וכן היו נוהגין לומר ה"ר מרוטנבורק והרא"ש".

הרואה נר חנוכה

ושיטה זו מחודשת דמברכין להדליק לפני תחילת ההדלקה ומברך שעשה נסים לפני הדלקת הנר האחרון, שהוא הנר הנוסף שמדליק בכל לילה לזכר הנס שנעשה בלילה הזה.

ומדברי האבודרהם משמע שאין מנהג זה מושתת בהכרח על על המס' סופרים, ולא הביא את דברי המס' סופרים אלא לגבי אמירת הנרות הללו לאחר שהדליק. וכדבריו כתב גם בהגהות מיימוניות (הל' חנוכה פ"ג אות ב'):

"במס' סופרים פ"כ שיש לומר אחר ההדלקה נוסח זה הנרות הללו אנו מדליקים על הישועות ועל הנסים ועל הנפלאות אשר עשית לאבותינו ע"י כהניך הקדושים וכל שמונת ימי חנוכה הנרות האלו קדושים הם ואין לנו רשות להשתמש לאורן אלא לראותן בלבד כדי להודות לשמך על נפלאותיך ועל ישועתך ברוך שהחיינו ואשר עשה נסים. וכן היה רגיל מהר"ם ז"ל".

ג. הלקט יושר (ח"א עמוד קנ"ב ענין א') כתב:

"הנרות הללו אנחנו מדליקין על הנסים ועל הישועות ועל הנפלאות שעשית לאבותינו ע"י כהניך הקדושים וכל מצות שמנת ימי חנוכה הנרות הללו קודש הן ואין לנו רשות להשתמש לאורן אלא לראותן בלבד, כדי להודות לשמך על ניסוך ועל נפלאותיך ועל ישועתיך. ברוך שהחיינו, ואשר עשה נסים. וזה הנוסח כתבתי מכתב יד וכן מהר"י מיניץ יצ"ו, וראיה שהקדים שהחיינו לאשר עשה נסים, ולפי שמצאתי במסכת סופרים ורציתי לדקדק ברוך שהחיינו ואשר עשה נסים אין מנוסח הנרות הללו, אלא סדר ברכות הוא מונה. ולא הודה לי מה"ר יעקב מיישטרי יצ"ו אלא הנוסח כן הוא".

ואין דבריו ברורים, ולכאורה תחילת שיטתו שאכן כונת המס' סופרים שיש לברך לפי הסדר, דהיינו לאחר שבירך להדליק, אומר הנרות הללו, ברכות שהחיינו ושעשה נסים, וכך הביא ממהר"י מיניץ, ולא ירדתי לסוף דעתו במה שנחלק עם מוה"ר יעקב מיישטרי אם ברכת שהחיינו ושעשה נסים הוי מנוסח הנרות הללו.

וגם בספר המנהגים למהר"א טירנא (חנוכה – במהדורת מכון ירושלים עמוד קל"ו):

"ומיד אחר שהדליק אומר הנרות הללו וכו'".

הרואה נר חנוכה

ודבריו מכוונים למש"כ בלקט יושר שאכן יש לנהוג כמפורש במס' סופרים לומר הנרות הללו וברכות שהחיינו וברכת שעשה נסים לאחר שהדליק.

ומדכתבו שגם ברכת שהחיינו מברך לאחר שהדליק ע"כ מיירי אף ביום הראשון, וע"כ נקטו שמברך ברכות אלה לאחר הדלקת כל הנרות. (וכשיטה שהביא המאירי, עיין לקמן).

והנה הטור לא הביא ממס' סופרים אלא את נוסח הנרות הללו, אך השמיט את דבריו לגבי ברכות שהחיינו ושעשה נסים, ונראה לכאורה דבאמת ס"ל כשיטת מהרי"ל שמברך את שלשת הברכות עובר לעשייתן, ולפיכך לא הביא אלא את מש"כ בנוסח הנרות הללו.

וכך כתב בכנסת הגדולה (הגה"ט אות ט') שהטור ס"ל כמהרי"ל ובכתבו המדליק אחר שהדליק אומר הנרות הללו כונתו לאחר שבירך את כל הברכות והדליק אומר הנרות הללו.

והב"ח שם כתב דמשמע ממס' סופרים שאכן מברך שהחיינו ושעשה נסים לאחר הנרות הללו, ומשום כך הסיק כדברי מהרי"ל, עי"ש.

ד. המאירי (שבת כ"ג ע"א) כתב:

"יש מדקדקין לברך ברכת להדליק בראשונה ושעשה נסים באחרונה בשעה שהוא רואה כל מה שהוא חייב להדליק ואיני רואה הכרח בכך ומ"מ להדליק מיהא ראוי לברך בתחלתו מטעם עובר לעשייתן".

לפי שיטה זו נראה דברכת שעשה נסים לעולם אינה אלא ברכת הרואה, ואף המדליק אינו מברך אותה אלא לאחר שגמר להדליק כל מה שהוא חייב להדליק. ועיין במנחת אשר (מועדים ח"ב סימן י"ב) שהארכת בביאור ברכת הרואה נר חנוכה, ואכמ"ל.

ה. הריטב"א (שם) כתב:

"ונהגו לברך שלשתם קודם הדלקה משום דבכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן (פסחים ז' ב'), וכמו שמברך שלשתן קודם מקרא מגילה, ויש אומרים כי

הרואה נר חנוכה

הראשונה שהיא ברכת המצוה צריך לברך תחלה, אבל השתים האחרות אומרים אחר שהתחיל להדליק שיהא רואה נסו ויברך עליו כעין הרואה נר חנוכה, ואין לשנות בזה המנהג".

ולשיטה זו אכן מברך שעשה נסים לאחר שהתחיל להדליק, ולא כשיטה הנ"ל במאירי, ולא כשיטת רבינו יונה.

אך מלבד כל אלה, מצינו בגדולי מפרשי המס' סופרים שנקטו שאין כוונתם כלל לקבוע מסמרות בסדר הברכות, וכל הכוונה אינה אלא לפרש את נוסח הברכות ואמירת הנרות הללו, ואין כאן מוקדם ומאוחר ואין כל סתירה בין מש"כ במס' סופרים לשיטת מהרי"ל, כך כתב בנחלת יעקב על מס' סופרים (נדפס בשנת תקנ"ג) ובככר לאדן של החיד"א על מס' סופרים, עי"ש.

המורם מכל הנ"ל, דעת רוב רבותינו הראשונים וגדולי הפוסקים, הריטב"א, המאירי, מהרי"ל, הבית יוסף והרמ"א, מהרש"ל (מובא בכנסת הגדולה) שמברך את כל הברכות עובר להדלקה בכל לילה ולילה, וי"א שכך גם לדעת המס' סופרים.

לדעת כמה ראשונים אליבא דמס' סופרים יש לברך שעשה נסים לאחר גמר הדלקת כל הנרות.

לשיטת רבינו יונה יש לברך ברכת שעשה נסים מלילה השני ואילך לפני הדלקת הנר האחרון. אך כבר כתב הבית יוסף שלדידן שמתחילין כל לילה עם הנר הנוסף, אי אפשר לנהוג כשיטה זו.

והמקור היחיד לומר שמברך להדליק עובר להדלקת הנר הראשון ושעשה נסים לאחר הדלקת הנר הראשון הוא שיטה שהביא הריטב"א ודחה אותה מהלכה כנ"ל.

וכמה תימה לחדש שיטה חדשה ומנהג חדש דלא כמר ודלא כמר, ולענ"ד לאו גושפנקיה דמרן הגר"ח חתים עליה.

אמנם ידעתי שלפי דעת המקובלים יש שכתבו שצריך לברך שעשה נסים לאחר ההדלקה, ובשו"ת וישב הים לידי"ג הגרי"מ הלל שליט"א (ח"א סימן י"א) האריך מאוד לבאר שזוהי שיטת הרש"ש וככה נהגו בכמה קהילות בצפון אפריקה, והאריך לפרש את שרשי הדין עפ"י יסודות בקבלה, והאריך בזה גם בהלכה, עי"ש.

הרואה נר חנוכה

אמנם כבר הארכתי במק"א בענין פסיקת ההלכה לפי הקבלה, ודנתי במה שכתבו הפוסקים דכאשר יש מחלוקת בין הפוסקים יבואו המקובלים וכריעו, ועיין מש"כ בזה המשנ"ב (סימן כ"ה ס"ק מ"ב) מכנסת הגדולה, אך לענ"ד בנידון דידן שכל הפוסקים דחו שיטה זו מן ההלכה אין לנו אלא את דברי הפוסקים לדורותיהם.

אמנם מי שירד לסוד ה' ליראיו וכל הנהגותיו לפי הקבלה, ובפרט אם מסורת אבותיו מקהילות שנהגו לפי מנהג זה, אין למחות בידו, אך למע"כ שהוא בן עדת האשכנזים, יש לנהוג כשיטת הרמ"א וכמנהג העולם.

באהבת עולם

אשר וייס

בני בינה ימי שמונה קבעו שיר זרננים

בני בינה ימי שמונה קבעו שיר זרננים

ידועה קושית הבית יוסף בסימן תר"ע מדוע קבעו חז"ל להדליק נרות שמונה ימים, והלא בפך השמן שנמצא היה בו כדי להדליק יום אחד בדרך הטבע והנס לא היה אלא לשבעה ימים, ואם כן מן הראוי להדליק שבעה ימים בלבד כנגד שבעת ימי הנס.

מאות תירוצים נאמרו ונכתבו על קושיא זו מימות רבותינו הראשונים (המאירי ותוספות הרא"ש בשבת כ"א ע"ב) ועד אחרוני האחרונים (עיין בזה במנחת אשר חידו"ת על המועדים ח"ב סימן א'), בפשט, ברמז, בדרש ובסוד. אך מכל התירוצים הרבים חביב בעיני ביותר תירוץ פשוט שאמרתי בשחר נעורי ולאחר מכן מצאתיו בסגנונות שונים במקורות רבים.

הנה כבר כתב אדוננו הרמב"ן בסוף פרשת בא בבואו לבאר חשיבות זכירת יציאת מצרים ש"מן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם".

מיסודות האמונה הטהורה לדעת ולהבין ש"אין עוד מלבדו". "כל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו" (רמב"ם, הלכות יסודי התורה פ"א ה"א), וכל הכוחות כולם אינם אלא רצונו הפשוט ית"ש.

וכך למדנו בעיקר הראשון מ"ג עיקרי האמונה "אני מאמין באמונה שלימה שהבורא יתברך שמו הוא בורא ומנהיג לכל הברואים והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים". כל המעשים כולם, אף אלה העניינים הנעשים ע"י כוחות הטבע הנפלאים והעצומים, ונראים כאילו מאליהם נעשים בכח פנימי הטבוע בהם מימות עולם, כולם אינם אלא רצונו ית"ש, והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים.

הרמב"ם והרמב"ן אבות החכמה כולה, לא מן הבטלנים היו. אנשי

בני בינה ימי שמונה קבעו שיר זרננים

אשכולות אלה שלא היו כמותם בתורה ובחכמה, כלילי המעלה והשלמות בפילוסופיה ברפואה ובכל המדעים כולם, ידעו גם ידעו שהעולם מתנהל בחוקיות מופלאה ובסדר מופתי שכאילו נגזר מראש, וחוקי הטבע המופלאים הם שקובעים את המהלך הטבעי של עולם ומלואו, אלא שבאו להאיר את עינינו בהבנה פשוטה שכל אלה הכוחות הנפלאים רצון ה' הפשוט המה. קיימים הם משום שנבראו ע"י יוצר בראשית המקיים אותם תמיד שהרי הקב"ה מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית.

לפני יותר משלש מאות שנה דרש בלונדון הרחוקה אחד הרבנים, הרב דוד ניטו, שהטבע וה' יתברך הכל אחד ועל דא אפקוהו מבי מדרשא, ויצאו עליו עוררין לאמור שדיבר סרה על ה'. הדברים הגיעו לפני גאון ישראל החכם צבי ששכן באמסטרדם ובשו"ת חכם צבי (ח"א סימן י"ח) נדרש לשאלה זו וכתב לחזק דבריו ולאמצם דהלא "הקב"ה משיב הרוח והוא יתברך מוריד גשמים וטללים מזה מוכרח שהקב"ה עושה כל אותן הענינים כו' ולא יפקפק בזה אלא מעקש ומהתל", עיי"ש.

וראה רבינו בחיי (בראשית ב' ד') ששם אלקים מורה על הטבע ושם המיוחד מורה על קדמותו ומציאותו יתברך ועי' בדבריו הנפלאים של בעל השפתי כהן מתלמידי האר"י הקדוש על בראשית א' כ"ז וכדי שלא יחשוב אדם לפי שנברא העולם בדין א"כ ראוי הוא ובדין הוא שיהיה כך בטבע שכן אלקים בגימטריה הטבע לכן אמר "ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים".

התנא הגדול רבי חנינא בן דוסא שהיה פועל ישועות בקרב הארץ בצדקתו ובתפילותיו הזכות (עיין ברכות ל"ג ע"ב – ל"ד ע"ב), ונקרא ע"י חז"ל "איש מעשה" (סוטה מ"ט ע"א), כשבאה לפניו בתו והתלוננה שאין בידה שמן להדליק את הנר לכבוד שבת אמר לה "בתי מאי אכפת לך, מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק" (תענית כ"ה ע"א).

לא מן הנס יש להתפעל, הלא נסים ונפלאות היו מעשים בכל יום בביתו ובסביבתו של התנא הגדול הזה, אלא מן הלשון הנשגבה יש להתפעל. אצל רבי חנינא בן דוסא הדברים פשוטים, אין בין שמן לחומץ

בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים

ולא כלום. וכי מי אמר לשמן וידלוק, וכי מעצמו הוא דולק, הלא "אין בהם טבע ומנהגו של עולם", הלא "הוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים", ואין הטבע כולו אלא רצון עליון בלבד. וא"כ "מאי אכפת לך, מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק".

וכאשר מדליקים אנו נרות חנוכה זכר לנס פך השמן שדלק שמונה ימים מתחזקים אנו בדברי אדונינו הרמב"ם והרמב"ן ודבריו הנשגבים של רבי חנינא בן דוסא מאירים את דרכנו, ומרגישים אנו שאין בין היום הראשון ליום השמיני ולא כלום, ומי שאמר לשמן וידלוק יום אחד יאמר לשמן וידלוק שמונה ימים. ומשום כך מדליקים אנו שמונה ימים, יום אחד כנגד הנסים הנסתרים ושבעה ימים נוספים כנגד הנסים המפורסמים.

בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

